

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ HƯƠNG GIANG

**SỬ DỤNG TÌNH HUỐNG THỰC TIỄN ĐỂ PHÁT TRIỂN
NĂNG LỰC GIẢI QUYẾT VẤN ĐỀ CHO HỌC SINH LỚP 11
TRONG DẠY HỌC SINH HỌC CƠ THỂ ĐỘNG VẬT**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

THÁI NGUYÊN - 2019

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ HƯƠNG GIANG

**SỬ DỤNG TÌNH HUỐNG THỰC TIỄN ĐỂ PHÁT TRIỂN
NĂNG LỰC GIẢI QUYẾT VẤN ĐỀ CHO HỌC SINH LỚP 11
TRONG DẠY HỌC SINH HỌC CƠ THỂ ĐỘNG VẬT**

Ngành: Lý luận và Phương pháp dạy học bộ môn Sinh học

Mã số: 8 14 01 11

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS NGUYỄN VĂN HỒNG

THÁI NGUYÊN - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin xam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi dưới sự hướng dẫn của PGS.TS. Nguyễn Văn Hồng. Các tài liệu trích dẫn trong luận văn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực và chưa được công bố trong bất kỳ công trình nghiên cứu nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2019

Tác giả

NGUYỄN THỊ HƯƠNG GIANG

LỜI CẢM ƠN

Luận văn được hoàn thành tại Bộ môn “Sinh học hiện đại & Giáo dục Sinh học”, Khoa Sinh học, Trường Đại học Sư phạm - ĐH Thái Nguyên. Trong quá trình nghiên cứu, tôi đã nhận được những sự giúp đỡ vô cùng quý báu của các tập thể và cá nhân.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến thầy giáo hướng dẫn khoa học: **PGS.TS. Nguyễn Văn Hồng** đã tận tâm giúp đỡ, hướng dẫn tôi trong quá trình nghiên cứu, thực hiện đề tài.

Tôi xin chân thành cảm ơn tập thể Bộ môn “Sinh học hiện đại & Giáo dục Sinh học”, khoa Sinh học, Phòng đào tạo, Ban Giám hiệu Trường Đại học Sư phạm - ĐH Thái Nguyên đã tạo điều kiện cho tôi học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, các Thầy Cô, các em HS ở các trường THPT tham gia vào quá trình khảo sát và thực nghiệm sư phạm, các GV đã gửi ý kiến đóng góp để luận văn được hoàn thiện hơn.

Tôi xin chân thành cảm ơn đồng nghiệp, gia đình và bạn bè đã luôn động viên, khuyến khích tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2019

Tác giả

NGUYỄN THỊ HƯƠNG GIANG

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục	iii
Các từ viết tắt	iv
Danh mục các bảng	v
Danh mục các hình	vi
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Mục đích nghiên cứu	2
3. Khách thể và đối tượng nghiên cứu	2
4. Giả thuyết khoa học	2
5. Nhiệm vụ nghiên cứu	2
6. Phương pháp nghiên cứu	3
7. Những đóng góp mới của đề tài	3
8. Luận điểm đưa ra bảo vệ	4
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN	5
1.1. Tổng quan vấn đề nghiên cứu về sử dụng tình huống trong dạy học	5
1.1.1. Trên thế giới	5
1.1.2. Ở Việt Nam	6
1.2. Cơ sở lí luận	8
1.2.1. Khái niệm tình huống có vấn đề	8
1.2.2. Năng lực giải quyết vấn đề	10
1.2.3. Tiêu chuẩn của tình huống thực tiễn sử dụng trong dạy học	12
1.2.4. Các thành tố cấu trúc năng lực giải quyết vấn đề (NLGQVĐ)	13
1.2.5. Đánh giá năng lực giải quyết vấn đề	14
1.3. Cơ sở thực tiễn	25
1.3.1. Mục đích khảo sát	25
1.3.2. Đối tượng, địa bàn khảo sát	25

1.3.3. Nội dung khảo sát	26
1.3.4. Phương pháp khảo sát.....	26
1.3.5. Kết quả khảo sát (phụ lục số 3)	26
Kết luận chương 1	27
Chương 2: SỬ DỤNG TÌNH HUỐNG THỰC TIỄN ĐỂ PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC GIẢI QUYẾT VẤN ĐỀ CHO HỌC SINH LỚP 11 TRONG DẠY HỌC SINH HỌC CƠ THỂ ĐỘNG VẬT.....	28
2.1. Giới thiệu cấu trúc nội dung phần Sinh học cơ thể động vật.....	28
2.1.1. Cấu trúc nội dung Sinh học cơ thể động vật - Sinh học 11	28
2.1.2. Nội dung và các yêu cầu cần đạt phần Sinh học cơ thể động vật.....	29
2.2. Thiết kế và sử dụng tình huống thực tiễn DH phần Sinh học cơ thể động vật	36
2.2.1. Quy trình thiết kế THPT trong DH phần Sinh học cơ thể động vật	36
2.2.2. Quy trình sử dụng THPT trong DH Sinh học cơ thể động vật.....	41
Kết luận chương 2.....	54
Chương 3: THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM.....	55
3.1. Mục đích TN.....	55
3.2. Nội dung TN	55
3.3. Phương pháp TN.....	55
3.3.1. Chọn trường, lớp TN	55
3.3.2. Bố trí TN	56
3.3.3. Kiểm tra	56
3.4. Kết quả thực nghiệm sư phạm và biện luận.....	58
3.4.1. Phân tích kết quả học tập của học sinh	58
3.4.2. Phân tích kết quả phát triển NL GQVĐ của HS	68
Kết luận chương 3.....	72
KẾT LUẬN VÀ ĐỀ NGHỊ.....	73
TÀI LIỆU THAM KHẢO	75
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

TT	Viết tắt	Xin đọc là
1	DH	Dạy học
2	ĐC	Đối chứng
3	ĐV	Động vật
4	GD & ĐT	Giáo dục và Đào tạo
5	GQVĐ	Giải quyết vấn đề
6	GV	Giáo viên
7	HS	Học sinh
8	KN	Khái niệm
9	MĐ	Mức độ
10	MT	Mục tiêu
11	ND	Nội dung
12	NL	Năng lực
13	Nxb	Nhà xuất bản
14	PP	Phương pháp
15	PPDH	Phương pháp dạy học
16	SGK	Sách giáo khoa
17	SL	Số lượng
18	STT	Số thứ tự
19	TN	Thực nghiệm
20	THCVĐ	Tình huống có vấn đề
21	THPT	Trung học phổ thông
22	THTT	Tình huống thực tiễn

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1. Bảng đánh giá NL GQVĐ của học sinh.....	17
Bảng 1.2. Tóm tắt thang đánh giá NL GQVĐ của HS	24
Bảng 2.1. Nội dung và các yêu cầu cần đạt phần Sinh học cơ thể động vật	29
Bảng 2.2. Nội dung được chúng tôi xây dựng THPT trong phần Sinh học cơ thể động vật - Sinh học 11	35
Bảng 2.3. Thống kê số lượng, mức độ dạy học bằng TH.....	47
Bảng 3.1. Danh sách các bài lí thuyết trong chương trình dạy TN	55
Bảng 3.2. Bảng phân phối tần số điểm kiểm tra lần 1 của nhóm lớp TN và ĐC	58
Bảng 3.3. Phân phối tần suất điểm kiểm tra 1 của nhóm ĐC và TN.....	58
Bảng 3.4. Tần suất hội tụ tiến điểm bài kiểm tra 1	59
Bảng 3.5. Kiểm định \bar{X} điểm kiểm tra trong thực nghiệm (lần 1) của nhóm lớp TN và ĐC.....	60
Bảng 3.6. Phân tích phương sai điểm kiểm tra trong thực nghiệm (lần 1) của nhóm lớp TN và của nhóm lớp ĐC.....	61
Bảng 3.7. Bảng phân phối tần số điểm kiểm tra lần 2 của nhóm lớp TN và ĐC	61
Bảng 3.8. Bảng phân phối tần suất điểm kiểm tra lần 2 của lớp TN và ĐC.....	61
Bảng 3.9. Tần suất hội tụ tiến điểm kiểm tra trong thực nghiệm lần 2 của nhóm lớp TN và của nhóm lớp ĐC	62
Bảng 3.10. Kiểm định \bar{X} điểm kiểm tra trong thực nghiệm lần 2 của lớp TN và lớp ĐC	63
Bảng 3.11. Phân tích phương sai điểm kiểm tra trong thực nghiệm lần 2 của lớp TN và của lớp ĐC	64
Bảng 3.12. Bảng phân phối tần số điểm kiểm tra lần 3 của lớp TN và ĐC.....	65
Bảng 3.13. Bảng phân phối tần suất điểm kiểm tra lần 3 của lớp TN và ĐC.....	65
Bảng 3.14. Tần suất hội tụ tiến điểm kiểm tra trong thực nghiệm lần 3 của nhóm lớp TN và của nhóm lớp ĐC	66
Bảng 3.15. Kiểm định \bar{X} điểm kiểm tra trong thực nghiệm lần 3 của lớp TN và ĐC	67
Bảng 3.16. Phân tích phương sai điểm kiểm tra trong thực nghiệm lần 3 lớp TN và của lớp ĐC	68
Bảng 3.17. Kết quả đạt được các kĩ năng GQVĐ của HS trong dạy học phần Sinh học cơ thể động vật bằng THPT	69

DANH MỤC CÁC HÌNH

Hình 1.1. Sơ đồ các nhóm NL chung	12
Hình 1.2. Sơ đồ xác định giải pháp GQVĐ	13
Hình 1.3. Quan hệ HĐ GQVĐ - NL GQVĐ - ĐG NL GQVĐ	16
Hình 2.2. Sơ đồ quy trình xây dựng THPT	38
Hình 2.3. Sơ đồ tam giác sư phạm.....	41
Hình 2.4. Sơ đồ quy trình dạy học bằng TH.....	44
Hình 3.1. Đồ thị biểu diễn tần suất điểm kiểm tra lần 1	59
Hình 3.2. Đồ thị đường lũy tích của nhóm lớp TN và ĐC bài kiểm tra lần 1	59
Hình 3.3. Đồ thị biểu diễn tần suất điểm kiểm tra lần 2	62
Hình 3.4. Đồ thị đường lũy tích của nhóm lớp TN và ĐC bài kiểm tra lần 2	63
Hình 3.5. Đồ thị biểu diễn tần suất điểm kiểm tra lần 3	66
Hình 3.6. Đồ thị tần suất hội tụ tiến điểm kiểm tra thực nghiệm lần 3 của lớp TN và của lớp ĐC.....	67

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Đổi mới giáo dục và đào tạo theo hướng phát huy tính tích cực của HS là yêu cầu tất yếu của thời đại. Vì vậy, trong thế kỉ 21, giáo dục không chỉ đơn thuần là đào tạo cho người học để “biết đọc, biết viết, biết đếm” nữa. Thay vào đó là sẽ hướng tới năng lực toàn diện và trách nhiệm hơn, giúp cho người học có thể đối mặt với những thách thức phức tạp của hiện tại và tương lai.

Đổi mới và hiện đại hóa phương pháp giáo dục theo hướng chuyển từ truyền đạt tri thức thụ động, thầy giảng, trò ghi chép sang hướng người học chủ động trong quá trình tiếp cận và lĩnh hội tri thức, chuyển từ tiếp cận kiến thức sang tiếp cận NL, dạy cho người học phương pháp học chủ động, tự thu nhận thông tin một cách có hệ thống, có sự phân tích tư duy logic, phát triển được NL của mỗi cá nhân, tăng cường tính chủ động, tự chủ của HS trong quá trình học tập là vấn đề cấp bách qua đó nhằm nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy học.

Với đặc thù Sinh học là khoa học thực nghiệm, do đó việc truyền thụ kiến thức cho học sinh cũng bắt đầu từ quan sát, mô tả, thực nghiệm, chứng minh đi đến kết luận. Nhằm nâng cao hiệu quả dạy học Sinh học trong trường phổ thông, không thể thiếu việc đẩy mạnh đổi mới phương pháp, hình thức tổ chức dạy học, vận dụng các kĩ thuật dạy học hiệu quả, v.v. và sử dụng tình huống thực tiễn (THTT) trong dạy học là một trong những biện pháp đạt hiệu quả cao.

TH trong dạy học có thể là một dạng bài tập (gọi là bài tập tình huống -BTTH), câu hỏi chứa đựng các tình huống có nguồn gốc khác nhau (giả định hay thực tiễn), chứa đựng trong nó các mâu thuẫn nhận thức và tạo ra động cơ thúc đẩy sự tìm tòi, sáng tạo của HS góp phần nâng cao chất lượng dạy và học.

Sử dụng tình huống trong dạy học sẽ rèn cho HS những kĩ năng tư duy đặc biệt là kĩ năng phân tích, tổng hợp, khái quát hóa, trừu tượng hóa, kĩ năng GQVĐ và vận dụng kiến thức vào thực tiễn đời sống. Sử dụng TH trong dạy học sẽ giúp HS có thể chủ động lĩnh hội kiến thức một cách vững vàng, Sử dụng TH là biện pháp hiệu quả để khích lệ HS tự lực nghiên cứu, gắn việc học lí thuyết với thực hành giải quyết các tình huống trong thực tiễn đời sống.